

Östbuletinen

Nr. 2, 2010, årgång 14

Innehåll:

Gorbatjov till östforskarkongressen i Stockholm <i>Ebba Sävborg</i>	2
Ukrainsk konferens i maktskiftets tecken <i>Ingmar Oldberg</i>	2
Engelsk utopi i rysk periferi <i>Susanne Concha Emmrich</i>	4
Ryssmorden i Stockholm 1919 <i>Tobias Ljungvall</i>	6
Recension:	
Rysskräcken, finns den? <i>Kalle Kniivilä</i>	11

*Sällskapet för studier av Ryssland,
Central- och Östeuropa samt Centralasien*

Gorbatjov till östforskarkongressen i Stockholm

Ebba Sävborg, journalist

Den 26 juli - 31 juli blir det stort möte i Stockholm mellan forskare, politiker och folk som själva har varit med och skrivit nutidshistoria i Öst- och Centraleuropa. Den siste sovjetledaren Michail Gorbatjov inleder i Folkets hus den åttonde internationella kongressen för östforskare, ICCEES 2010. Han skall tala om de 25 år som gått sedan han lanserade sin perestrojka, den process som ledde till att kommunistdiktaturerna i Öst- och Centraleuropa föll och Sovjetunionen upplöstes.

När gränserna drogs om och nya regimer tog vid, öppnades nya möjligheter för samarbete och utbyte av erfarenheter, idéer och forskningsresultat mellan "det gamla Europa" och de nya stater som uppstod i Europa och Centralasien. Det speglar den här kongressen, som har temat "Eurasien – utsikter till bredare samarbete". Från att ha varit en specialitet för Västeuropa och USA engagerar öststudier i dag många forskare från de länder som studeras, liksom forskare i Japan, Korea och andra östasiatiska länder. En hel del av dem kommer till Stockholmskongressen.

Det är ett tvärvetenskapligt smörgåsbord som erbjuds de bortåt 1 500 under de sex kongressdagarna. Förutom Gorbatjov kommer åtskilliga andra internationella celebriteter att delta i rundabordsseminarier och paneler. Miklos Haraszti, en gång i tiden ungersk dissident, senare OSSE:s representant för mediefrihet, professor Jens Reich, grundare av östtyska "Neues Forum", och andra företrädare för oppositionen mot kommunistdiktaturerna i

Centraleuropa på 1980-talet deltar i ett seminarium på temat "Vi som vann".

Den ryske forskaren Dmitrij Trenin från Carnegiecentret i Moskva diskuterar den nya geopolitiken i Eurasien tillsammans med bland andra sin japanske kollega Matsuzato Kimitaka och fransyskan Sabine Fischer. Engelsmannen Philip Hanson talar om den globala finanskrisens effekter med Pekka Sutela från Finlands bank och andra specialister. Den ryske filmhistorikern Naum Kleiman presenterar tidigare inte visad sovjetisk dokumentärfilm. Lev Gudkov från Levadacentret i Moskva diskuterar "den ryska faktorn" i ett bredare europeiskt samarbete med bland andra Anatol Lieven, Storbritannien. Och så vidare. Det kan nog bli roligt.

Mer information om kongressen finns på hemsidan www.iccees2010.se

Ukrainsk konferens i maktskiftets tecken

Ingmar Oldberg, associerad forskare vid Utrikespolitiska institutet

Med stöd främst i de rysktalande delarna av Ukraina vann som bekant Viktor Janukovitj i februari 2010 presidentvalet mot sittande premiärministern Julia Tymosjenko, och Viktor Jusjtjenko, som eftersträvat Natoanslutning, avgick. Visserligen gick Janukovitjs första utlandsresa till EU:s huvudort Bryssel, men därefter inriktade han sig främst på att förbättra relationerna med Ryssland för att därigenom övervinna den djupa ekonomiska krisen. Han tillsatte en ny regering, som mest bestod av tidigare medarbetare och finansmän. Han proklamerade alliansfrihet i stället för

Natoanslutning. och upplöste västorienterade institut som Institute of National Security Problems.

I detta läge arrangerades med presidentens välsignelse ett s.k. internationellt säkerhetsforum (ISF) i Lviv, av det icke-statliga Council for Foreign and Security Policy. Detta hade bildats i december 2009 av en rad prominenta statstjänstemän från 1990-talet under ledning av Volodymyr Horbulin, under sovjettiden rymdindustrichef, sedan rådgivare till president Kutjma och chef för just Institute of National Security Problems. Forumet skulle samla politiker och experter från hela världen som Madeleine Albright, Vaclav Havel, Lech Walesa och Michail Gorbatjov och resultera i gemensam resolution med policyrekommendationer till alla OSSE-stater samt Kina.

Nu kom ingen av nämnda ledare och inte ens Horbulin själv, men man lyckades ändå samla 38 experter från 20 länder, över hundra ukrainska experter och än fler lärare och studenter på Ivan Franko-universitetet, där konferensen hölls. Konferensen var mer påkostad än jag någonsin upplevt i Ukraina. De utländska deltagarna bjöds på flygresa, dyra hotell, lokala transporter och mat. Det hölls mottagning på Potocki-palatset med musik och alkoholhaltiga drycker. Som minne av forumet fick deltagarna med sig en förgylld liten sak, ett mellanting mellan slipsnål, brevhållare och mixerstav.

I Horbulins frånvaro dominerades konferensen av Jevhen Martjuk, f.d. KGB-officer, senare chef för Ukrainas säkerhetstjänst, premiärminister, försvarsminister, samt chef för en kommission för Nato-samarbete. Han inledde och avslutade konferensen och tillät sig att kraftigt dra över tiden vid tre tillfällen. Den första kafferasten slopades och lunchen intogs vid 3-tiden. Som tur var var det buffé.

Temat för konferensen var *From Ukrainian security to European Security. 21st century challenges* och huvudfrågan var naturligtvis Ukrainas ställning mellan

blocken och dess förhållande till Rysslands förslag till ett nytt europeiskt säkerhetssystem. Som en utgångspunkt framhöll organisatörerna värdet av det s.k. Budapest-memorandumet från 1994, vari Ukraina avsåg sig alla anspråk på de kärnvapen, som Sovjet efterlämnat på dess mark, i utbyte mot säkerhetsförsäkringar från Ryssland, USA och Storbritannien och konsultationer om hot uppstod. Martjuk betonade värdet av bättre relationer med Ryssland, rentav ett strategiskt partnerskap, men oroade sig för remilitariseringen av Svartahavsområdet, kriget i Georgien och avvisade idén om en tullunion med Ryssland. Angående neutralitetsfrågan ansåg han att den måste diskuteras, neutralitet krävde ekonomisk styrka och var oförenlig med den ryska marinbasen i Sevastopol. Han kritiserade Jusjtjenko för ineffektivitet i Natosamarbetet, men beklagade att Janukovitj skrotat organ för detta och hoppades att Partnerskap för fred-programmet ändå skulle fortsätta.

I den följande diskussionen oroade sig en f.d. ukrainsk Natoambassadör för att en deklaration om alliansfrihet inför det ryska hotet skulle förstöra landets självständighet och samarbetet med Nato, medan andra framhöll att Ukraina av omständigheterna nu tvingas förbli alliansfritt i många år och att dess neutralitet borde lagfästas. Polens f.d. försvarsminister Janusz Onyszkiewicz invände dock att neutralitetsgarantier att döma av mellankrigstidens erfarenheter kan brytas och att Ukraina fortfarande kunde bli Natomedlem. Ryssen Fjodor Sjelov-Kovedjajev förvånade församlingen med att liksom när han var vice utrikesminister 1992 plädade för att Ryssland skulle gå med i Nato, som inte längre bara har militära syften.

Det kan noteras att inga experter från alliansfria länder tillfrågades på konferensen om dessas praktiska erfarenheter. På talarlistan fanns bara två österrikare från Sigmund Freud Private University i Wien, som talade i en panel om *Global Security: Are common criteria possible?*

(Moderatorn Oleksandr Filtz, ordföranden för Ukrainas psykoterapeutiska union, måste konstatera att denna fråga var den svåraste av alla)

Påfallande var vidare att ukrainarna på konferensen ofta framhöll Kinas betydelse i världspolitiken och värdet av att en kinesisk delegation deltog. Däremot talades det sällan om EU och dess Eastern Partnership, som ju främst är avsett för Ukraina.

Som resultat av konferensen beslöt organisatörerna att skapa en permanent expertgrupp för kontakt med de internationella deltagarna. En resolution publicerades senare, vari Ukrainas ledande roll i icke-spridningen av kärnvapen (!) fastslogs, och OSSE:s medlemmar, Kina och andra stater rekommenderades att använda sig av Budapest-memorandumet för att befästa säkerheten i Europa, Öst- och Centraleuropa och Svartahavsområdet. Vikten av transparens på energimarknaderna och av objektiv kontroll av energiflöden betonades också.

De västliga deltagarna förvånades dock över resolutionen och dess antagande, vilket påminde om hur det gick till på sovjettiden. När slutsessionen redan börjat, delades ett utkast på engelska ut, men texten diskuterades aldrig. Ordförande Martjuk förklarade att utkastet skulle kompletteras med slutsatserna från konferensens paneler och att deltagarna kunde lämna skriftliga ändringsförslag. Bara ett viktigt tillägg gjordes i den slutliga versionen, nämligen om nödvändigheten att bevara det existerande kollektiva säkerhetssystemet i Europa som en grundval för fortsatt utveckling. Detta kan möjligen ses som ett stöd för att bevara OSSE och en markering mot Medvedevs förslag att reformera systemet.

Det ska bli intressant att se om resolutionen får någon respons i världen och hur expertsamarbetet utvecklar sig. Konferensen vittnade hursomhelst om att Ukraina vill fortsätta att spela en framträdande roll i världspolitiken och att

övergången från Natoorientering till alliansfrihet ställer landets experter inför nya problem. Janukovitjs avtal med Ryssland om Svartahavsflottans fortsatta närvaro och strävan att dra in Ryssland i moderniseringen av gasledningssystemet till EU torde ställa de gamla Natovännerna i det råd, som organiserade konferensen, inför nya svåra prövningar.

Engelsk utopi i rysk periferi

Susanne Concha Emmrich, filolog och författare

Initiativet till den stadsutopi som jag har upptäckt medan jag skriver på en bok om St. Petersburgs Peterschule togs i Riga. 1700-talet närmade sig sitt slut när byggnaderna sattes igång, men staden sydväst om Peipussjön och söder om Tartu finns alltså fortfarande kvar. Det är en utopi som är lika beundrad som den är orealistisk.

Men låt mig ta det alldeles från början. Katarina II, "Kaiserin und Selbstherrscherin aller Reussen", är 55 år och styr det ryska tsarriket sedan 22 år tillbaka. Hennes guvernör i Riga, greven George von Browne får ett förslag till stadsbyggande godkänt den 16 oktober 1784. Till att bygga en helt ny stad – Werro. Stadsplaneringen och de tänkta invånarna bildar en organisk enhet från början: fyrtio bostadshus inklusive sidobyggnader, en större gårdsareal samt en jordlott som ska inhysa sex köpmän, en apotekare, en traktör och olika slags hantverkare, som alla ska vara stadens första invånare. De efter denna kvot ansökande ska också få generöst med plats för bostaden och gården, dock icke en jordlott. Förmånliga skatter och gratis byggvirke samt stenfundament som belönas med skattefrihet under de första sex åren. Osv. osv.

Nu ställs bönderna – kronbönder – mot tredje ståndet, borgarna, som är under uppgång. De bönder som ska ge sitt land till borgarnas stad får antingen stanna kvar inom jordbruket eller utföra färdtjänster

under byggtiden mot betalning till den gård de tillhör. Efter tre års arbete för byggandet av staden ska de flyttas till andra kronogårdar.

Och så kommer nåsöгат: den som ansöker om att bosätta sig i den nya staden Werro ska vara född inom äktenskap och fri medborgare, uppvisa fläckfri livsföring och kunna dokumentera sina yrkeskvalifikationer. Urvalet görs helt oberoende av sökandes religion och nationalitet.

Läget för den nya staden valdes i ett landskap som jag betraktar som vattendelare – en religiös – civilisatorisk sådan. I slaget på Peipussjöns is år 1242 mot Tyska Ordens riddare satte Alexander Nevskij, krigsherren från Novgorod, stopp för ordens expansion österut. På samma bredgrad som Pskov mindre än hundra kilometer västerut (fågelvägen) kan Östersjöhistoriens olika skikt friläggas. Borgen Kyrempae (estn. Kirumpää) i närheten hade byggts 1226, erövrats och förstörts av polacker, litauer och livländare och uppbyggts på nytt. Även Tyska Ordens stormästare Kettler figurerar, han som lät slottet sättas i brand när ryssarna närmade sig under en av Nordiska sjuårskrigets drabbningar.

År 1607 erövrar och plundrar den svenske översten Jesper Krus borgen. I arkivdokumentet följer lapidariskt: ”Därefter försvann platsen ur historien”... För att återkomma först på 1700-talet som olika lantgods – tsarernas gåvor till förtjänstfulla och favoriter. Bland dessa Werro.

Varför här, frågar jag mig. Av strategiska skäl, lusten att experimentera, önskan att förbättra landsbygdens levnadsnivå genom goda exempel eller för att sätta en fredens symbol i denna trakt, där det gamla ryska tsarriket och Östersjöprovinsen Livland möttes? Nog främst av strategiska skäl inom ramen för Katarina den Storas förvaltningsreform, som omfattade även koloniseringen av Rysslands ursprungliga och nyförvärvda landskap. Guvernementet Riga delades in på nytt 1783: i Reval- och Riga-provinserna, varav den senare i nio

kretsar. Kretsen Kirrumpae-Koikel behövde en *Kreisstadt* – det blivande Werro. Prästerna ålades uppgiften att varje kvartal läsa upp den nya indelningen i kyrkan för att motverka eventuell förvirring bland befolkningen. Den ryska kronan köpte godset samt jordarealen tillbaka för 57 000 silverrubel – en stor summa, betonar krönikören.

Det blir ingen fästning som Ivangorod eller Narva. På stadens karta ett årtionde efter uppförandet finns en ”Casernenstrasse” markerad, vilket tyder på en kasern eller militäranläggning av något slag, dock borgen förblir ruin. Det blir en trädgårdsstad istället, med bostadshus mot gatan och tio gånger så mycket trädgårdsareal bakomliggande. Förebilden var Thomas Mores *Utopia*, staden Amauroton med torg och rådhus i mitten, allt stramt symmetriskt. Också en tysk och en rysk kyrka uppförs vid torget i stadens centrum, från vilken ”Catharinen Allee” löper mot sjön. Innebörden av utopin verkar man ha förbisett då: Amauroton stod för en sorts agrarrepublik, ja rentav ett kommunistiskt samhälle inspirerat av de spanska conquistadorernas berättelser om Inkariket.

Museum, f.d. apotek i Werro

Och allt ligger mitt i det böljande gröna landskap, som stod i förbindelse med Östersjöns kritstränder norrut sedan urtiden.

Werro skulle så småningom utvecklas bland annat till skolstad – minst sju skolor var verksamma här under andra hälften av

1800-talet. Den ryska lantadeln och balttyskar tyckte om att sätta sina barn i Werros skolor istället för skolinrättningar i den stora nervösa huvudstaden S:t Petersburg.

Då Alexander von Humboldt ber professorerna vid Dorpat (Tartu) universitet om en beskrivning av det estniska landskapets historia vid genomfarten 1829, hämtar sonen till en estnisk livegen landskapets invånare ur historiens dunkel: stads- och skolläkaren Friedrich Reinhold Kreutzwald skriver esternas nationalepos *Kalevipoeg*, som ges ut etappvis 1857-61. Det finska *Kalevala* kom i en första utgåva 1835. I en ren estnisk version trycktes *Kalevipoeg* för övrigt i just Finland 1862. Mer nationellt uppvaknande och samling i denna del av Östersjöprovinsen Livland skulle följa...

Två hundra år senare lär en författare ha skrivit en bok om utopins förvanskning till helvetet på jorden i en stuga nära Werro/Vörnu: Alexander Solzjenitsyn, *Archipelag GULAG*.

Ryssmorden i Stockholm 1919

Tobias Ljungvall, journalist och bloggare

Det första offret

Karl Calvé trodde att han skulle på fest och tog med en balalajka. Calvé, som egentligen hette Gleb Varfolomejev, hade lämnat Ryssland tolv år tidigare. Där var nu inbördeskrig mellan tsartrogna vita och sovjetiska röda. Nere på kontinenten hade Calvé varit cirkusbrottare, i Stockholm hade han blivit sovjetisk diplomat. På Grand Hotel hade han levt i sus och dus.

Men den här festen var en bluff. De landsmän som bjudit in honom var vita officerare. De tänkte döda honom. I festvillan – som låg i Bollstanäs norr om stan – möttes Calvé av deras ledare, kosacköversten Hadjetlaché, med dragen revolver. Calvé fördes till ett rum på andra våningen där en kedja hade fästs i väggen.

Kedjan slutade i ett hundhalsband som drogs åt runt Calvés hals. I ett dygn förhöordes han. Var hade de röda gömt sina pengar, ville kosacköversten veta. Calvé visste inte. Kosacköversten försökte med elektrisk tortyr, men villan drabbades av strömavbrott. Till slut lossades hundhalsbandet. Den bakbundne Calvé försågs med ögonbindel och munkavle.

Plötsligt lade kosacköversten en ny snara om hans hals och drog omkull honom. Svärande och skrikande kastade sig översten åt olika håll och slet med ryckiga rörelser i snaran, om och om igen, tills fången var livlös. Sedan tog han tag i Calvés fötter och drog honom nedför trappan. Huvudet studsade mot stegen. Sällskapet lämnade kroppen i tamburen och satte sig i salongen för att röka. Hördes det inte ett stön från tamburen? En av dem gick ut och sköt en revolverkula i Calvés huvud. Liket virades in i säckväv och kedjor, och fästes vid en stor sten, innan det sänktes i en isvak som hade huggits upp i förväg.

Hadjetlaché

Cirkusbrottaren och sovjetdiplomaten Karl Calvés liv släcktes 6 april 1919. Mannen som ryckte i snaran hade anlänt till Stockholm föregående höst. I sin kosackuniform och sina långa blankkläderstövlar var överste Hadjetlaché ett exotiskt inslag i stadsbilden. I en intervju i Dagens Nyheter berättade han att han flytt från det röda Petrograd, som Sankt Petersburg kallades vid den här tiden. Snart började han också själv ge ut en emigranttidning, *Rysslands Eko*. Den var full av dåligt redigerad propaganda. Men dess funktion var inte publicistisk, utan organisatorisk. Runt tidningen kunde Hadjetlaché börja samla likasinnade. Han behövde dessa för en mycket våghalsig aktion. En räd mot den sovjetiska legationen i Stockholm. Syfte: att ta de miljoner som bolsjevikerna troddes ha gömda där.

Den sovjetiska legationen var verkligen – låt vara i oklar omfattning – en slags central för spridandet av den röda revo-

lutionen i Europa. Om det någonsin fanns stora penningssummor på legationen är en öppen fråga. Men de underrättelser som nådde både svensk polis och andra länders myndigheter var tillräckliga för att framkalla en reaktion. I början av 1919, medan Hadjetlaché fortfarande förberedde sin räd genom att skicka medhjälpare att spionera på legationen, stängdes denna av de svenska myndigheterna. Legationens medarbetare utvisades. Planerna på en räd fick överges.

I stället invigde Hadjetlaché nu sina medhjälpare i en för dem tidigare okänd underjordisk organisation. I sina egna handlingar benämndes organisationen *Militära organiserade gruppen för ryska statens återupprättandes kommitté*. Låt oss här kalla den Militärorganisationen.

Under de kommande månaderna växte Militärorganisationens avdelning i Sverige till att omfatta 16 medlemmar. De flesta kom ur den tsarryska överklassen, många var officerare, och nästa samtliga hade flytt inbördeskriget. En del ville tillbaka och slåss mot de röda. Hadjetlaché erbjöd dem alla en möjlighet att i stället föra kampen på svenskt territorium. Skriftligen förband de sig att lyda organisationen blint eller låta sig straffas med ”den grymmaste död”.

Hadjetlachés plan, nu när det inte längre fanns någon sovjetlegation att plundra, var att kidnappa bolsjevikagenter och ställa dem inför rätta. Hans svenska älskarinna Sigrid, som gått med i Militärorganisationen, hade ordnat villan i Bollstanäs. Den låg avskilt vid sjön Norrvikens strand och passade bra.

I april 1919 blev alltså Karl Calvé – eller Gleb Varfolomejev – Militärorganisationens första offer. Några upplysningar om bolsjevikmiljoner kunde han inte ge, trots tortyren. Men Militärorganisationen kunde i alla fall lägga en verkställd dödsdom till handlingarna.

Som sovjetdiplomat var Calvé's skuld kanske inte så mycket att orda om. Men det fanns, kan man säga, andra omstän-

digheter. Vid tiden för sin död var Calvé utblottad. Han hade flyttat ut från Grand Hotel, festandet hade upphört, och hans nya hyresvärdinna gav honom både mat och husrum på kredit. När han försvann trodde hon att han rymt från sina skulder.

Att Calvé inte längre tog del av de bolsjevikiska penningflöden som intresserade Hadjetlaché var alltså uppenbart. Vad som inte var lika uppenbart, men kanske ändå gick att ana sig till, var att Calvé hade förrått hela sovjetlegationen. Utvisningen av de röda diplomaterna – som alltså inte drabbade Calvé själv – var i hög grad ett resultat av att han informerat den svenska polisen om legationens revolutionära aktiviteter. Hans forna kamrater visste detta. Legationens chef bad till och med de svenska myndigheterna att Calvé också skulle utvisas, ”så att vi kan hänga honom”. I stället blev det alltså den vita Militärorganisationen som avrättade Karl Calvé. På Hadjetlachés initiativ.

Kosacköverstens fullständiga namn var Mohammed Beck Hadjetlaché. Som framgår av förnamnet var han muslim. Om hans medbrottslingar varit av samma tro hade de nog aldrig gett sig i lag med honom. Hadjetlaché var inte populär bland Rysslands muslimer.

Han hade blivit känd tio år tidigare, medan han bodde i Paris, då han började ge ut tidningar för de muslimska minoriteterna i Tsarryssland. Vid den tiden fanns det en

muslimsk fraktion i det ryska parlamentet, Duman. Den ingick i en bredare reformrörelse för att modernisera islam. Rörelsen stod i opposition mot den reaktionära konservatism som härskade i Ryssland. Hadjetlaché blev snart en av dess stöttepelare.

1911 skakades rörelsen av en skandal. Det visade sig att Hadjetlachés tidningar finansierades av de ryska myndigheterna, och att han i smyg även skrev i den konservativa pressen. Där varnade han för de muslimska reformisterna som femtekolonnare styrda av Turkiet. Hadjetlaché var alltså inte någon riktig oppositionell, utan spelade ett dubbelspel. Bakom honom stod ingen mindre än den berömde ryske premiärministern Stolypin.

Hadjetlachés publicistiska karriär var över, och Stolypin mördades ungefär samtidigt som skandalen bröt ut. Vad som hände sedan är fortfarande ganska oklart. Men på senare tid har orientalisterna Olga Bessmertnaja vid Moskvas statliga humanistiska universitet grävt fram nya rön om Hadjetlaché. Under en tid efter skandalen användes han av tsarens hemliga polis, och fick resa runt i landet för att spionera på muslimer. Hans rapporter varnade för att dessa nu inte bara samarbetade med Turkiet, utan även sökte stöd från andra fiendeländer: Japan, Kina, Tyskland, Österrike-Ungern.

Militärorganisationens medlemmar verkar inte ha känt till något av detta. Kanske hade det inte stört dem så mycket. Hadjetlaché hade ju arbetat för de tsarryska myndigheterna. Den senaste uppgiften om vad han hade för sig innan han kom till Sverige är daterad 1916. Då ska han ha sökt samarbete med en underrättelseofficer i den brittiska marinen. Hadjetlaché ska då ha framställt sig som en kollega från den ryska Heliga synodens underrättelsedepartement. Alltså som spion för den myndighet som styrde ryskortodoxa kyrkan. Två år senare kom han till Stockholm.

Det andra offret

Militärorganisationens andra offer hette Jurij Levitskij och var jude. Antisemitismen var central i tsarrysk ideologi. Dessutom hade Levitskij kommit till Stockholm som kurir åt bolsjevikerna. Liksom tidigare Calvé bodde han på Grand Hotel. Dit skickades – som lockbete – den 16-åriga dottern till en rysk generalmajor som ingick bland de sammansvurna. Liksom Calvé förespeglades Levitskij en fest ute i villan i Bollstanäs, en fest med erotiska möjligheter. Under taxifärden dit grovhånglade han med flickan. Väl framme möttes Levitskij av Hadjetlaché: – Nu ska ni få känna hur det smakar en jude att kyssa en generalsdotter!

Innan straffet ännu hade verkställts gav sig Hadjetlaché in till staden för att plundra fångens bankfack. Under tiden lyckades Levitskij slita sig från hundhalsbandet i rummet på andra våningen. Han slogs förtvivlat för sitt liv. Mot sig hade han generalsdotterns tonåriga bröder och Hadjetlachés svenska älskarinna Sigrid, som slog honom i huvudet med en eldgaffel. Till slut lyckades de trycka en näsduk indränkt i kloroform över fångens ansikte och han förlorade medvetandet. Tillsammans med en av de ryska office-rarna, som kommit till undsättning, lade man eldgaffeln tvärs över Levitskij's strupe och trampade på den i båda ändar. Tills han var död.

Hadjetlaché blev arg för att han gått miste om mordet. Samtidigt gladdes han nog åt bytet från plundringen. Det uppgick till 45 000 kronor. Var dessa pengar en del av bolsjevikernas miljoner? Det finns samtida antydningar om att Levitskij som sovjetkurir – för egen vinning – hade smuglat ut pengar och värdesaker ur Ryssland. Kanske var det snarare därifrån hans förmögenhet kom.

Samme sovjetiske legationschef som hade velat hänga Calvé skulle för övrigt beskriva den mördade Levitskij som en borgerlig sprätt. Nog kunde väl en stupad

kamrat ha förtjänat större respekt än så?
Om han nu var en kamrat.

Alla som ägnat minsta intresse åt ryska revolutionära rörelser vet att människor inte alltid är vad de ger sig ut för att vara. Hadjetlaché visste det definitivt. Han var nämligen inte Hadjetlaché.

Orientalisten Bessmertnaja har fastställt att hans verkliga identitet var Grigorij Ettinger. Grigorij föddes runt år 1870 och växte upp i det georgiska Tbilisi. Familjen Ettinger var judar. Under Grigorij's sena tonår flyttade de till det ukrainska Odessa. Där konverterade de till ryskortodox kristendom.

Mycket i Grigorij Ettingers liv är fortfarande oklart. Men 1907 började det närma sig sitt slut. Det året blev han efterlyst av polisen som ledare för en av socialistrevolutionärernas kamporganisationer. Han hade med hot om avrättning pressat rika kapitalister på pengar.

För att klara sig undan polisen flydde han till Österrike-Ungern. Där slog han sig ihop med en känd rysk anarkist, och tillsammans begav de sig till Paris. Anarkisten fattade snart misstanke mot Grigorij Ettinger. Denne hade på något vis lyckats ordna arbete åt sin hustru vid ryska ambassaden. Det visade sig också att ryska myndigheter försett honom med flera pass. Sedan uppdagades att Ettinger skrivit till ryska konservativa tidningar och erbjudit avslöjande rapporter om exilrevolutionärernas förehavanden i Europa.

Det var slutet för den revolutionära karriären och, som det verkar, även för Grigorij Ettinger som identitet. Det var nu, 1909, som Ettinger blev Hadjetlaché. Han fortsatte alltså samma dubbelspel, fast bland muslimerna i stället för revolutionärerna. Och att döma av det material Bessmertnaja grävt fram hade de ryska myndigheterna inte en aning om att detta var en och samma person.

Hadjetlaché skulle senare beskrivas som ”hypnotisk”. Men det var mer än sug i blicken som gjorde att han så övertygande

kunde spela rollen som muslimsk kosacköverste. Många år tidigare hade han i en helt annan identitet skaffat sig gedigna kunskaper om muslimska sedvanor. Litteraturvetaren Raisa Chasjchozjeva som tillhör det lilla nordkaukasiska adygeiska folkslaget, har ägnat sig åt den identiteten. Hennes forskning har i viss mån föregått Bessmertnajas.

Under en period från mitten av 1890-talet till några år in på 1900-talet gjorde nämligen Hadjetlache alias Ettinger sig vida känd som författaren Kazi-Bek Achmetukov. Än i dag räknas Achmetukov som adygeisk nationalförfattare, trots att han egentligen inte fanns. Hans litterära skildringar av folkliv bland muslimerna i Kaukasien och Centralasien var mycket uppskattade av samtiden.

Det sista livstecknet från Achmetukov är en berättelse som återges av Bessmertnaja. Den låter som en skröna men passar väl in med vad som i övrigt är känt om denne person. Från Ashgabat i dagens Turkmenistan ska han ha begett sig till persernas heliga stad Mashad. Där ska han ha presenterat sig som ryss och sagt sig vara beredd att konvertera till islam och tjäna shahen.

I samband med konverteringen uppdagades dock att han redan var omskuren, eftersom han var jude. Att en sådan nästlat sig in i den heliga staden väckte så stor vrede att Achmetukov fick fly hals över huvud från en uppretad folkmassa. Sedan verkar inget mer ha hörts om honom.

Det tredje offret

Nikolaj Ardasjev hette Militärorganisationens tredje offer. Han bodde på Karlaplan 1 och var känd som en förmögen gentleman. För sovjetisk räkning hade han köpt tidningspapper i Sverige. Han hade också i styrelsen för Ryska skolan i Stockholm hamnat i gräl med en av Militärorganisationens medlemmar, nämligen den generalmajor vars dotter hade lockat Levitskij i fällan.

Samma flicka skickades på hembesök till Ardasjev. Men hennes påflugna nyfikenhet

gjorde honom bara misstänksam. I stället blev det en av de manliga medlemmarna i Militärorganisationen som lyckades lura ut honom med en historia om en släkting som behövde plats i en barnkoloni.

Ute i villan väntade hundhalsbandet och ett dygns plågsam fångenskap. Generalmajoren kom dit och påminde Ardasjev om grälet i skolstyrelsen. Dottern dansade hånfullt runt den bundne fången samtidigt som hon rökte hans cigaretter. Till slut var det återigen Hadjetlaché som verkställde dödsstraffet med samma brutala stryptechnik han använt på Calvé. Samtidigt stampade han sönder Ardasjevs ansikte och bröstkorg. Liksom tidigare sänktes kroppen i Norrviken invirad i säckväv och kedjor samt nedtyngd av en stor sten.

Till skillnad från Calvés och Levitskijs försvinnanden orsakade Ardasjevs ett rejält polispådrag. På bara några veckor greps alla Militärorganisationens medlemmar utom en, som lyckades fly utomlands. Under rättegången gick det upp för dem att Hadjetlaché lurat dem. Han hade fått dem att tro att de var en underavdelning till en större organisation, att de hade stöd från den vita sidans ledare, och även från västliga underrättelsetjänster. Allt detta framstod nu som rena påhitt.

Girighet verkade i stället vara motivet till Hadjetlachés brutala spel. Plundring av de tre offrens tillgångar hade inbringat 74 000 kronor, ungefär trettio årslöner för en industriarbetare på den tiden. Dessutom hade Militärorganisationens medlemmar avkrävts stora penningbidrag av Hadjetlaché. Det visade sig att han skickat mycket av pengarna till sin hustru och deras barn i Paris.

Men brittiska *Times* hade en annan förklaring. Tidningen hade fått information om ett brev från Hadjetlaché till bolsjevikerna i Petrograd. I brevet planerades en stor provokation: den uteblivna räden mot sovjetlegationen. Tanken var att den efterföljande skandalen skulle göra de vitas ställning i Stockholm ohållbar. Liksom de röda gjort före 1917 använde de vita

nämigen Stockholm som bas för undergrävande verksamhet i hemlandet. Skandalen när Militärorganisationens mord uppdagades och de tre liken draggades fram ur Norrviken fick precis den effekt *Times* beskriver. De vita fick överge Stockholm som bas. Å andra sidan, redan några år tidigare hade ju Hadjetlaché sökt samarbete med brittisk underrättelsetjänst.

Kan *Times* rapportering ha varit en dimridå för att dölja detta? Jag tror inte det. Raisa Chasjchozjeva menar att mordet var en sovjetisk provokation. Bessmertnaja är skeptisk till detta, men säger själv på telefon från Moskva att hon inte förstår vad som hände i Stockholm. Självt tycker jag att omständigheterna kring själva mordet – som i sociologiprofessorn Svante Lundbergs bok *Ryssligan* återges i högre detaljupplösning än här – talar för en provokation. Lundberg vill inte spekulera i detta, men skriver så här om Hadjetlaché: ”Det spel han satte igång var helt enkelt alltför omfattande och alltför invecklat för att vara uttänkt bara med syftet att skicka en förmögenhet till frun i Paris.” Lundberg är dock inne på att alltihop också kan vara effekten av en mental störning hos Hadjetlaché. En mental störning som framkallats av det spel han hela sitt liv varit indragen i.

När detta spel började vet vi inte. Kanske när han var tio år gammal. Då menar Chashchozjeva att han adopterades av familjen Ettinger. Hon menar att han, som han själv påstod i tveksamma självbiografier, hade fötts i Istanbul som son till en kaukasisk militär i sultanens tjänst. Bessmertnaja tror i stället att han föddes in i familjen Ettinger. Hon tror att hans kulturöverskridande spel kan ha börjat när han som knappt ännu vuxen följde med på en expedition till Afrikas horn.

Hadjetlaché blev den siste som dömdes till döden i Sverige. Domen omvandlades till livstids straffarbete. Snart blev han sinnesjuk. 1929 fick han ett slaganfall och

dog i fängelset på Långholmen i Stockholm.

Källor:

Ryssligan av Svante Lundberg
Nordic Academic Press 2004

”Musulmanskij Azef, ili igra v Drugogo: metamorfozy Magomet-Beka Chadzjetlasje”

av Olga Bessmertnaja (planerad publicering i nr 9 av tidskriften *Kazus: Individualnoje i unikalnoje v istorii*)

”O Kazi-Beke Achmetukove (Magomet-Bek Chadzjetlasje) i ego potomkach” av Raisa Chasjchozjeva,
<http://zihia.narod.ru/ahmetyko.htm>

Bildmaterial från Riksarkivet

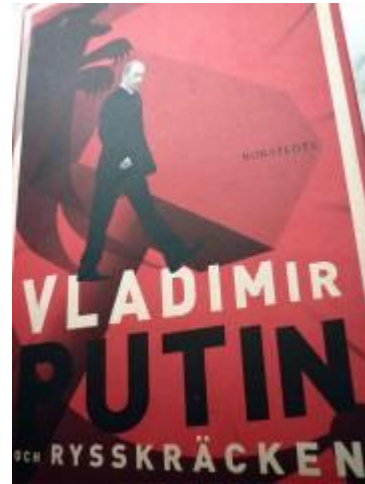
Recension:

Rysskräcken, finns den?

Kalle Kniivilä, journalist och bloggare

För Ryssland är energi i första hand ett säkerhetspolitiskt instrument - inte en handelsvara. Det hävdar Robert L. Larsson i sin nya bok *Rysk energimakt* (Ersatz förlag). Trams, säger Vladislav Savić. Ryssland är inget hot, det är svenskarna som lider av överdriven rysskräck, skriver han i sin lika färska bok *Vladimir Putin och rysskräcken* (Norstedts).

Jag var ungefär lika skeptiskt inställd till båda påståendena när jag började läsa. Nu har jag läst ut böckerna, och kan konstatera att Robert L. Larsson argumenterar betydligt mer övertygande, mindre tvärsäkert, och med tydligare källor för de flesta av sina sakuppgifter.

Vladislav Savić inleder sin bok med ett argument som ska bevisa att den svenska rysskräcken är ett stort problem som blir bara värre år för år. I stället lyckas han undergräva sin egen tes, eftersom påståendet är ovanligt illa underbyggt. Så här skriver han:

Min kollega, Rysslandskännaren Ebba Sävborg, berättade för mig att hon 2006 gjorde en Googlesökning på den svenska frasen “Ryssen kommer” och fick 72 000 träffar. Tre år senare, hösten 2009, gjorde jag en likadan sökning och fick då 133 000 träffar. Vad har egentligen hänt? Är “ryssen” verkligen på väg åt vårt håll?

Att använda de här siffrorna som argument i detta sammanhang är uppåt väggarna av flera olika anledningar:

För det första måste man ta hänsyn till att både Googles databas och den totala textmängden på webben växer snabbt, vilket per automatik leder till att antalet träffar också ökar. Därför kunde man troligen ha fått fram en liknande ökning om man i stället hade använt sökorden “ryssar är snälla”. Eller vilka andra ord som helst.

För det andra stämmer siffran helt enkelt inte, i alla fall inte om man gör sökningen med citattecken, vilket är det enda rimliga. Eller så har rysskräcken avtagit mycket snabbt. Jag får nämligen bara 41 000 träffar när jag i maj 2010 söker på “ryssen

kommer”. Dessutom visar en mer noggrann sökning att bara 344 av dessa träffar går till dokument som skapats under den period Savić skriver om - från början av år 2006 till hösten 2009.

Därutöver kan man lätt konstatera att många av dessa dokument inte alls handlar om hur Ryssland hotar Sverige. I stället handlar de om den rysskräck som sägs präglade den svenska Rysslandsbilden. Ett fullständigt cirkelresonemang: det finns många webbsidor där det påstås att svenskar lider av rysskräck - alltså lider svenskar av rysskräck.

Största delen av boken handlar dock inte alls om rysskräck, utan om Vladimir Putin och om Rysslands utveckling de senaste tjugo åren. Texten är en intressant och huvudsakligen korrekt redovisning av händelseförloppet, även om det förekommer några mindre sakfel.

Exempelvis påstår Savić på sidan 89 att premiärminister Tjernomyrdin fick bära hundhuvudet för rubelkraschen och statsbankrutten 1998, när han i verkligheten hade bytts ut flera månader tidigare, och faktiskt fick återkomma till sitt gamla jobb när premiärminister Kirijenko fick sparken i augusti 1998.

När Savić beskriver parlamentsupproret 1993 skriver han följande (sidan 58): “Den 3 oktober inleddes Jeltsins motattack mot det statliga och kommunisttrogna tv-bolaget Ostantkino och mot borgmästarens kontor i Moskva.” I verkligheten var det det upproriska parlamentets stödtrupper som beväpnade sig och på Aleksandr Rutskojs uppmaning stormade teve-huset och borgmästarkontoret, vilket i förlängningen ledde till tiotals dödsoffer.

Något irriterande är det också att Savić konsekvent felstavar det vanliga ryska namnet Lukjanov som hos honom får bli Ljukanov. (Ja, det namnet finns också, men är mycket ovanligt, och den i Sverige mycket kända svensktalande ryska journalisten Fjodor Lukjanov heter definitivt inte Ljukanov i efternamn.)

Mer störande än de relativt få faktafelen är den ibland överdrivna förståelse som Savić visar för Vladimir Putins (men inte Boris Jeltsins) agerande.

Misstankarna om säkerhetstjänsten FSB:s - inblandning i hussprängningarna 1999 avfärdas som alltför fantasifulla konspirationsteorier och Boris Berezovskij framstår som en sannolik möjlig beställare av mordet på Litvinenko 2006. Eftersom poloniumspåren pekar mot FSB kan mördaren vara någon som vill skylla allt på FSB, resonerar Vladislav Savić.

Det långa fängelsestraff som oligarken Michail Chodorkovskij dömdes till förklaras med att Chodorkovskij gav bidrag till politiska partier och planerade att bygga en oljeledning till Kina. Det är mycket sannolikt att detta faktiskt var viktiga grunder för beslutet att fängsla Chodorkovskij - men det var inte vad han officiellt anklagades för.

I stället dömdes han till åtta år i arbetsläger för att ha utnyttjat rysk skattelagstiftning som tillät att hans oljebolag Yukos etablerade dotterbolag i ryska regioner med låg bolagskatt. Dessa bolag användes sedan för transaktioner för att reducera skatterna. Ingen annan har ställts inför rätta för förfarandet, trots att detta hål i skattelagstiftningen utnyttjades av de flesta oljebolag. Nu när strafftiden håller på att gå ut står Chodorkovskij återigen inför rätta och hotas av ett nytt långt straff för brott som ganska uppenbart är påhittade. Vladislav Savić är inte speciellt upprörd.

Från rysk sida anser man att det var ett nödvändigt ingripande för att kunna bygga upp staten igen efter oligarkernas kaotiska styre under 1990-talet. Det här kan man förstås ha många synpunkter på. Jag har dock ofta tänkt på hur vi i väst hade agerat om en enskild mångmiljardär köpt sig makt på detta sätt. Hur hade Sverige reagerat om till exempel Ingvar Kamprad köpt det största politiska partiet och ytterligare något parti?

En intressant retorisk fråga. Det sannolika

hade väl varit att det inträffade hade avslöjats av det politisk oberoende Sveriges Radio där Vladislav Savić arbetar och att en förundersökning angående mutbrott hade inletts mot Ingvar Kamprad och de inblandade politikerna. Mindre troligt är det att Ingvar Kamprad hade gripits av antiterrortrupper och dömts till åtta års arbetsläger i Tjotahejti för skatteplanering. Och om även Hans Rausing samt H&M:s Stefan Persson hade köpt ett par politiker var hade de knappast gått fria medan Ingvar Kamprad sydde vantar i Lappmarken.

Vidare argumenterar Savić att Chodorovskij hade affärskontakter i USA och att hans planer på att bygga "en amerikansk pipeline rakt igenom Ryssland till Kina" var ett hot mot Rysslands nationella säkerhet. Kanske det. Men då hade det väl räckt att stoppa den planerade oljeledningen lagstiftningsvägen?

Vladislav Savić ser ut att ställa sig bakom den nu gällande officiella myten som går ut på att hela 1990-talet var kaos och misär medan den ekonomiska uppgången helt och hållet är Vladimir Putins förtjänst. "Från 1998 rådde helt enkelt totalt kaos", skriver han exempelvis på sidan 92.

I verkligheten var rubelkraschen sommaren 1998 en viktig vändpunkt i rysk ekonomi. Många fick det betydligt sämre till en början, men höjda priser för importerade varor gjorde att det plötsligt blev lönsamt att tillverka saker i Ryssland. Samtidigt vände också oljepriset uppåt för första gången efter Leonid Brezjnevs död 1982, vilket räddade statskassan.

Visst är det sant att Vladimir Putin lyckades genomföra den reform av det ryska skattesystemet som under Jeltsins tid ständigt fastnade i byråkratin, men den enskilt viktigaste faktorn för den ryska ekonomins snabba tillväxt på 2000-talet är ändå inte Vladimir Putin utan höga världsmarknadspriser på olja och gas.

Vladislav Savićs viktigaste förklaring till varför Ryssland inte kan vara ett hot för

resten av Europa är att Rysslands beroende av energiexporten är större än Europas beroende av denna energiimport. Ett övertygande argument, som dock delvis får mothugg av Robert Larsson i boken *Rysk energimakt*.

Robert Larsson påpekar att marknadslogik från rysk sida ofta överskuggas av en stark "säkerhetsfixering" samt mer eller mindre tvivelaktiga privatekonomiska intressen, och att Ryssland som stor energileverantör är betydligt mindre beroende av varje enskild liten köpare än dessa köpare av sin största eller ibland enda energileverantör:

När Ryssland är finansiellt starkt skulle landet klara långvariga uteblivna intäkter betydligt bättre än vad större delen av Europa skulle klara leveransavbrott av rysk energi. /.../ På lång sikt kan ett sådant beteende självfallet vara kontraproduktivt för Ryssland eftersom importörer vid problem ökar ansträngningarna att diversifiera sin energiimport och energianvändning, men på kort sikt skulle samtliga stater vara utelämnade till fortsatta leveranser från Ryssland. Det inneboende problemet för importörer är dock att beroendet köper en politisk tystnad på ett sätt som skapar ryska incitament att frammana ännu starkare beroenden i kundkretsen. (s. 270)

Yukosaffären sätter Robert Larsson i sitt sammanhang på ett delvis annorlunda och mer djuplodande sätt än Vladislav Savić. För honom handlar affären till stor del om den ryska statskapitalismens nya utvecklingsfas, där det inte alltid är nödvändigt för staten att äga de strategiska företag som den vill kontrollera. I stället för att åternationalisera energisektorn har de ryska makthavarna genomfört en process som Larsson kallar för "nationalifiering" - företagen tvingas följa statens oskrivna spelregler och de olydiga straffas:

Eftersom den ryska staten, i alla fall enligt en välvillig tolkning, har lagstöd för sina insatser kring återkallande av licenser eller anklagelser om miljöbrott och skattefusk, skulle man i teorin kunna argumentera för att hela nationalifieringsprogrammet, inklusive Yukosaffären, är tecken på att Ryssland styrs av sina lagar och därmed präglas av rättsstatlighet. I praktiken kan incidenterna knappast sägas vara tecken på detta, även om de sker i enlighet med rysk lag, eftersom lagarna med stöd av en politiskt präglad domarkår skapas, och i vissa högprofilmål används, för helt andra ändamål än vad lagen handlar om. (s. 216)

Dessa "nationalifierade" penningflöden dirigeras av patriotiska byråkrater och lojala affärsmän som själva får sin beskärda del av överflödet:

Denna moderna skiftespolitik, omfördelning av resurser till lojala undersåtar, präglade Putins tid som president. Med lagen som stöd förstatligade han energikontrollen, men inte själva ägandet.

Robert Larsson gör ett bra jobb när han sätter in de ryska energitillgångarna och den ryska olje- och gasindustrin i ett globalt sammanhang. Jämförelserna med andra oljeproducerande länder och överblicken över den sovjetiska oljeekonomins uppgång och fall är mycket läsvärda. Det är också värt att notera att de reglerade inhemska gaspriserna fortfarande

är ett stort problem, både för Gazprom som inte kan investera tillräckligt, och i förlängningen för hela den ryska ekonomin som inte tvingas modernisera.

Omfattningen av korruptionen i Ryssland har ökat kraftigt under Vladimir Putins tid vid makten, slår Robert Larsson fast, och där har han säkert rätt. Kapitlet om korruption och privilegiejakt är dock det mest röriga i hans bok, och det är lätt att förstå varför: här finns det ännu färre konkreta och obestridliga uppgifter att tillgå än när det gäller rysk ekonomi i övrigt.

Larsson radar upp konstiga transaktioner och företagsnamn och lyckas visa att enorma mängder pengar hamnat på villovägar. Att med säkerhet visa vem som därefter fått pengarna är givetvis omöjligt. Den extremt höga nivån av korruptionen är i alla fall en av faktorerna som lett till att ryska gas- och oljebolag saknar pengar till investeringar och på lång sikt får svårt att fylla alla de nya gas- och oljeledningar som håller på att projekteras.

Som helhet är Robert Larssons bok ett gediget verk som ger en bra bild av den ryska energisektorns utveckling och problem under senare år. Även tillväxten av allt tätare formella och informella band mellan staten och energisektorn samt de sätt på vilka energiexporten har använts och skulle kunna användas i maktprojektion framgår med all önskvärd tydlighet. Larsson driver en tes, men han gör det argumenterat och nyanserat. Jag köper inte hans tes med hull och hår, men han har utan tvekan rätt i att energi i ganska stor utsträckning är ett säkerhetspolitiskt instrument för Ryssland - inte enbart en handelsvara.

Även Vladislav Savić driver en tes, men han lyckas inte övertyga mig om att Sverige lider av överdriven och omotiverad rysskräck. Allra minst övertygande är argumenten som går ut på att denna rysskräck skulle vara ett historiskt arv från Sveriges stormaktstider, samtidigt som det i boken påpekas att förhållandet till Ryssland under

början av 1990-talet var mycket gott. Var var det historiska arvet då?

Märkligt blir det också när svenska företagare klandras för att de till skillnad från de rationella tyskarna och orädda italienarna inte har vågat investera i Ryssland. Men Ikea då?

Savićs beskrivning av Putins väg till makten är säkert intressant läsning för den som inte är insatt i Rysslands moderna politiska historia, men hans försök att nyansera Rysslandsbilden blir på ett märkligt sätt onyanserat. Vladimir Putin framstår som en stark ledare som återställt lag, ordning och statens överhöghet, medan den bakomliggande nepotismen, korruptionen och klanväldet till stor del hamnar utanför synfältet.

I en intervju i Svenska Dagbladet förekommer Vladislav Savić kritiken och säger följande:

Det finns säkert de som kommer att kalla mig för Putinkramare, för man kan säkert tolka en del av

boken på det sättet om man är ute efter billiga poäng. Så fort du försöker nyansera bilden av Ryssland hamnar du i blåsväder. Andra har råkat ut för det före mig.

Jag skulle absolut inte kalla Vladislav Savić för Putinkramare. Däremot anser jag att han visar upp en bild av Vladimir Putins Ryssland som den ryska premiärministern skulle nicka igenkännande till. Jag är inte övertygad om att den bilden är mer rättvisande än den svenska Rysslandsbild Savić kritiserar.

En sak som jag emellertid absolut håller med om är Vladislav Savićs påpekande om att många ryssar lider av allvarlig västskräck. Jag håller också med honom om att det i Sverige behövs mer djuplodande kunskap om Ryssland. Exempelvis Robert Larssons bok är en utmärkt källa till sådan kunskap.

Östbulletinen, nr. 2, 2010, årgång 14.

ISSN 1654-8698

Utgivare:

Sällskapet för studier av Ryssland, Central- och Östeuropa
samt Centralasien

Tryckt i Stockholm 2010.

Redaktör och ansvarig utgivare: Ingmar Oldberg

Östbulletinen utkommer med cirka 4 nummer per år och kan
rekvireras i pappersform från:

ingmar.oldberg@gmail.com, tel. 08-6696221.

Postadress: Krukmakargatan 46, 11726 Stockholm

Tidigare nummer av Östbulletinen finns tillgängliga på

Sällskapets hemsida: <http://www.sallskapet.org>